

מראה מקומות, שיעור מאת הג"ר נתן קמנצקי שליט"א
 בעל המחבר ספר "THE MAKING OF A GADOL"

בבא קמא יט. - בענין סוגיא דצרות

נקודות שנידונו בשיעור זה:

- למה השמיט הרי"ף שני בעיות הגמרא אם יש העדאה לצרות ואם יש שינוי לצרות?
- בדף ג: הגמרא מבארת דרב פפא קרי לצרות תולדה דרגל מפני שמשלם מגופו. וצ"ע, נימא דקרי לה תולדה דרגל מפני שהוא פטור ברה"ר, כמו שרבא קורא לה תולדה דרגל מהאי טעמא?
- מהו שאלת הגמ' בתחילת המסכת "תולדותיהן כיוצא בהן או לאו כיוצא בהן"? האם הגמ' שואלת להלכה אם דיני התולדות והאבות שונים, או שהיא שואלת מסברא, אם ראוי שיהיה דין התולדה כדין האב או שראוי לחלק ביניהם לדינא כיון שאין כח התולדה ככח האב?

1. גמרא בבא קמא יח., וז"ל, "בעי רבא: חצי נזק צרות, מגופו משלם או מעלייה משלם? מגופו משלם, דלא אשכחן חצי נזק דמשלם מעלייה, או דלמא מעלייה משלם, דלא אשכחן כאורחיה דמשלם מגופיה."

ושם יח., וז"ל, "בעי רבא: יש העדאה לצרות, או אין העדאה לצרות? לקרן מדמינן ליה, או דלמא תולדה דרגל הוא."

ושם יט., וז"ל, "בעי רב אשי: יש שנוי לצרות לרביע נזק, או אין שנוי לצרות לרביע נזק? תפשוט ליה מדרבא, דבעי רבא: יש העדאה לצרות, או אין העדאה לצרות? מכלל דאין שנוי! דלמא רבא אם תמצוי לומר קאמר, אם תמצוי לומר אין שנוי, יש העדאה או אין העדאה? תיקו."

ורש"י שם ד"ה או אין שנוי, וז"ל, "לשלם רביע, דלעולם חצי נזק, שאין תמות והעדאה בהם דלא אשכחן תם דמשלם בציר מפלגא."

2. גמרא בבא קמא ג., וז"ל, "וכי קאמר רב פפא - אתולדה דרגל. רגל? הא אוקימנא תולדה דרגל כרגל! בחצי נזק צרות, דהלכתא גמירי לה. ואמאי קרי לה תולדה דרגל? לשלם מן העלייה. והא מבעיא בעי רבא! דבעי רבא: חצי נזק צרות, מגופו משלם או מן העלייה משלם! לרבא מבעיא ליה, לרב פפא פשיטא ליה. לרבא דמבעיא ליה, אמאי קרי לה תולדה דרגל? לפוטרה ברה"ר."

3. הרי"ף שם (דף א. בדפי הרי"ף), וז"ל, "ואסיקנא דכולהו תולדותיהן כיוצא בהן בר מתולדה דרגל, ומאי ניהו חצי נזק צרות דהילכתא גמירי לה דלא משלם אלא חצי נזק, ואמאי קרו לה תולדה דרגל דמשלם מן העלייה ולפוטרה ברשות הרבים."

4. אבן האזל הלכות נזקי ממון פרק ב' הלכה ב' - מופיע להלן בסוף הרשימה

5. שיטה מקובצת בבא קמא ג., וז"ל, "לרבא מבעיא ליה ולרב פפא פשיטא ליה. תמיהא לי, כיון דמבעיא ליה לרבא מי הזקיקם לשום מחלוקת בין רב פפא לרבא דהוא רביה, לימא דכולי עלמא חצי נזק צרות תולדה (ותולדה) דרגל ואמאי קרי ליה תולדה דרגל לפוטרה ברשות הרבים כדרבא. ונראה לי משום דקים להו דמשלם מן העלייה, ואף על גב דמספקא ליה לרבא ניחא להו לאוקמה הא דרב פפא כהלכתא. הרשב"א ז"ל."

6. מאירי בבא קמא יט., וז"ל, "צרורות - כבר ביארנו שהם תולדה של רגל לשלם מן העליה וליפטר ברשות הרבים. מעתה אין בהם העדאה, שאף על פי שהתיזה כמה פעמים אינה אלא בחצי נזק, שאין העדאה אלא במכויין להזיק והוא הקרן ותולדותיו, וכן אם התיזה צרור על ידי שנוי אין אומרים שהשנוי ישנה את הדין מחצי נזק לרביע נזק כדין שנויין שמביאין דין נזק שלם לחצי נזק, אלא שכל שהם צרורות כדרכם משלמין חצי נזק מתורת צרורות מן העליה ובחצר הנזק, וכל שיש בהם שנוי משלמין חצי נזק מדין קרן מגופו ואף ברשות הרבים."

7. תוס' בבא קמא כד. ד"ה השתא הוא דקמסהדי בי, וז"ל, "תימה לר"י, דמ"מ קנס לא הוי אפי' למ"ד (לעיל דף טו). פלגא נזקא קנסא דמכי נגח שלש נגיחות יצא מחזקת שימור, ונראה לתרץ דאין חצי נזק חלוק כיון דהוי קנס בחד הוי קנס דוכתא בכל דוכתי, כדאשכחן גבי שלשים של עבד דאפי' העבד שוה שלשים לא פחות ולא יותר מכל מקום הוי קנס ואי מודה ביה מיפטר."

8. גמרא בבא קמא יז:, וז"ל, "אמר רבא: בשלמא סומכוס, קסבר: כחו כגופו דמי, אלא רבנן, אי כגופו דמי, כוליה נזק בעי לשלם! ואי לאו כגופו דמי, חצי נזק נמי לא לשלם."

9. רש"י בבא קמא ב: ד"ה הכא מאי, וז"ל, "תולדות דשבת הוי כאבות, תולדות דטומאה לא הוי כאבות, והכא תולדות דנזקין מאי, מי אמרינן תולדות כיוצא בהן לא שנא אב לא שנא תולדה אם הזיק משלם או דלמא לא."

10. שיטה מקובצת בבא קמא ג:, וז"ל, "לרבא מיבעיא ליה, משום כיון דאקיל ביה רחמנא שלא לחייבו אלא חצי נזק אף אנו נאמר שלא חייב בו אלא כחצי נזק דעלמא דפי' בו שהוא מגופו, ורב פפא סבר כיון דגמירי דתולדה דרגל היא ואלו מדינא הוי ליה לשלם נזק שלם כרגל דאורחיה אלא דפטריה רחמנא מחצי נזק אם כן מן העלייה משלם, והא דאמרינן חצי נזק צרורות הלכתא גמירי לה לאו גמירי לה אלא לחצי נזק בלחוד וכן מצאתי בתוספות. ואינו נראה לי כן דהא אמרינן בשלהי פרקין בפלוגתא דפלגא נזקא קנסא וממונא והלכתא פלגא נזקא קנסא ואקשינן תיובתא והלכתא ופרקינן אין טעמא מאי וכו', ואפשר דהכי קאמר דהלכתא גמירי לה דאין משלם אלא חצי נזק וההוא על כרחך ממונא הוא דהא מועדת מתחילתה היא, כן נראה לי. הרשב"א ז"ל."

4. אבן האזל הלכות נזקי ממון פרק ב' הלכה ה' ו'

לנזרות משום דסובר דזכ תליא צכך ספיקא אס הא דמשלם חייג הוא משום דנזרותהווי קאת משונה או משום דלא היו אלא כחו וכחו לאו כגופו ודין בעדאה לא שייך אלא באופן הא' וכגיל וכן אציעא דרבא אי מגופו משלם נמי שייכא צכ דאי נימא דדין חייג הוא משום שיש צנזרותהווי מקאת דין קרן לכן ליל מגופו אצל אס אינו משום גדר קרן חייג אין לנו אלא מה שחידשהווי הכלכה דמשלם חייג נזק, אצל מגופו מנגל וזודאי היו כשאר רגל דמשלם מן העליה, ולכן כיון דקיייל דנזרותהווי משלם מן העליה חייג הוא דין רגל ממש חייג צודאי אין בעדאה לנזרותהווי : ובוזה נוכל לומר דהאציעא אס יש שינוי לנזרותהווי לרביע נזק גייג שייך צכ דאי לנזרותהווי רגל ממש ומשלם חייג צשביל דכחו לאו כגופו חייג היכי דהוי שינוי צודאי חייג לשלם אלא חייג תשלומין דהיינו רביע אצל אס נימא דהוא משום דהוי צנזרותהווי גדר קרן חייג אס הוא משונה והוי קרן ממש גייג לא גרע ומשלם גייג חייג ולכן לפייז שפיר דמעיקרא היו האציעא אי יש שינוי לנזרותהווי לרביע נזק דמסקנא לי אס כששינהווי צנזרותהווי גשתכב החיוב ואינו משלם אלא רביע משום דאינו משלם אלא חייג תשלומין וכגיל ולכן שפיר קאמר בגמי דרבא צבאחיל קאמר אהיל אין שינוי היינו דלעולם משלם חייג משום דדין חייג הוא משום דהוי גדר קרן :

וצריך להוסיף לפייז דמה שכתבנו דדין בעדאה לא שייך אלא אס נימא דהוא משום גדר קרן אצל אס הוא משום טעמא דכחו לא שייך בעדאה דאין הכוונה צכ דאס הוא משום גדר קרן וזדאי שייך בעדאה אלא דאס הוא משום טעם כחו וזדאי לא שייך בעדאה אצל גס אס הוא משום גדר קרן אינו מוכרח דשייך בעדאה דכיון דעכ"פ הוא הלמי"מ שיהי צנזרותהווי חייג אפשר לא נאמרה צכ דין בעדאה וכמו דאמרין אין דין קיי מהכלכה כן אפשר לומר דדין הלכה אין דין קיי לומר דכיון דצקן ממש יש בעדאה כ"ש צדין לנזרותהווי ומנאל דמוכרה רק לז הא' דאס הוא מטעם כחו לאו כגופו וזדאי לא שייך בעדאה צמה דהוא אורחה : ובר' זכ הוא צציעא דרב אשי מעיקרא אצל למסקנא דאמרין רב אשי כרבנן מוקי לה וצעי לה הכי היתב מעצטת וכו' לא מיצעי לי כלל אס יש דין רביע נזק צשינוי צנזרותהווי דכיון דנפשט דדין לנזרותהווי רגל ממש חייג אס שינהווי צודאי חייג לשלם אלא רביע דהוא חייג תשלומין ורק דמצעי לי למסקנא אס היתב מעצטת היו שינוי או לא היו שינוי וכמו שכתבנו לפי פירושו של המי"מ וזהו רק צבאציעא לפי המסקנא וכגיל :

והנה חייג מנאלתי שהרב המאירי צשי"מ הלך צדך זכ שכתבנו דהאציעות יש שינוי ויש בעדאה תליין צכך אציעא דמגופו משלם או מן העליה ושצשביל זכ השמיט הרי"ף שני האציעות אך היפך את הטעמים וכתב דכיון דקיייל מעליה משלם צודאי אין שינוי לרביע נזק ומשום זכ השמיט הרי"ף את האציעא דיש שינוי ולא אוכל לכיון דצרוי צשום אופן כי הוא היפך הסברא אך צ"כ צציעיק דצצרים כונתי לדצרי הרכאנוים :

ב) ונראה דכרמז"ס סובר דסוגיא דמעיקרא דצעי אס יש שינוי לנזרותהווי לרביע נזק הוא צבאמת כפצטה אס מועיל דין שינוי לעשות רביע נזק ולא דמסקנא לי אי היו שינוי או לא, אכן צמסקנא דגמי דקאמר רב אשי כרבנן מוקי לה הכי היתב מעצטת או לנזרותהווי מהמת ציעוט חייג נזק ואין שינוי או היתב

מעצטת או לנזרותהווי כאורחייכו חייג נזק הוא מהמת ציעוט רביע נזק ויש שינוי, ומלשון זכ מוכה דהאציעא הוא אי היו שינוי או לא היו שינוי, וסובר הרמז"ס דלמסקנא צבאמת פשיטא לן דאי היו שינוי חייג להתחייב אלא רביע נזק דכיון דנזרותהווי אינו משלם אלא חייג החיוב, צשביל דהוי הלמי"מ דכחו אינו משלם אלא חייג נזק, חייג אי היו קרן חייג להתחייב אלא רביע אלא האציעא צמסקנא אי ציעטה צארן צלא כלום היו שינוי וכמו שכתבנו למעלה :

ומעמו של הרמז"ס צכ הוא עפיי"מ שנצאר מה דהשמיט הרמז"ס האציעא דיש בעדאה לנזרותהווי דסובר הרמז"ס דעיקר האציעא היינו על לנזרותהווי כאורחייכו כפי הבי צברשי"י ובינו דמיצעי לרבא אפשר יש צנזרותהווי מקאת גדר קרן וכמו שכתבתי למעלה צפיי"א חייג אס ד' לנזרותהווי לאו אורחיה ממש וכמו שכתבנו מפיי הרי"ח ומשי"ב נמי מצעי לרבא אי מגופו משלם דלא אשכחן חייג נזק דמשלם מן העליה משום דרבא מדמה לנזרותהווי לקרן לענין שאינו משלם אלא חייג נזק, ולכן יש צברא דמשלם מגופו כמו קרן וכן היו כרגל לענין דהוי ממונא ופטורין צרכי"ר ודומה צמקאת לקרן וצמקאת לרגל, וצשביל זכ גופא מיצעי לרבא אי יש בעדאה לנזרותהווי דכיון דהא דאינו משלם אלא חייג נזק הוא משום גדר קרן חייג יש לומר דשייך בעדאה כמו צקן ואיי לפיי"מ דקיייל דחייג נזק לנזרותהווי משלם מן העליה חייג מוכה דהוי רגל ממש ולא שייך לקרן כלל, ואף שכתבנו דאינו אורחה גמור היינו דנא היו אורחה צבכרה, אצל עכ"פ היו כמו קופלת וכמו שכתבנו למעלה, והא דמשלם חייג נזק אינו כלל טעם בהלמי"מ משום דלא היו אורחה גמור, אלא דך חידשהווי ההלכה דכחו צצכהב אינו משלם אלא חייג נזק, ואיי צודאי לא שייך ללמוד מה דאינו משלם אלא מגופו דלא אשכחן זכ אלא צקן ולכן שפיר השמיט הרמז"ס גס דין בעדאה לנזרותהווי צודאי לא שייך בעדאה כיון דהוי כרגל ממש :

ג) ובוזה נוכל ליישב מה שהקשה הלמי"מ צפי זכ חייג צ' דמנגל נמי דלמסקנא פשיטא לי לרי"ף דמשלם מן העליה כיון דמשני חייג צגמי דגס לרבא דמיצעי לי אי מגופו משלם או מן העליה משלם מי"מ קרי לי תולדה דרגל לפוטרו צרכי"ר חייג דילמא רי"פ נמי סבר הכי, והלמי"מ העלה זכ צציע ומנאלתי שכבר הקשה כן הרשב"א צחידושיו ותי דקום להו לגמי דככי הלבנתא ולכן אף דלרבא מיצעי לי מי"מ ניהא להו למימר דרי"פ משום הכי קרי לי תולדה דרגל לשלם מן העליה, והוא דחוק, אצל לפיי"מ מיושב שפיר דהא כצכ כתבנו דאי נסובר מגופו משלם משום דלא אשכחן חייג נזק דמשלם מעליה היינו דילפינן מקרן משום דלנזרותהווי צמקאת לקרן ודמי לרגל לענין לפוטרו צרכי"ר ודכחו ממונא, ואיי לא נוכל נומר על מה דאמר רי"פ דיש צכס כיונאל צכס ויש צכס לאו כיונאל צכס, היינו על לנזרותהווי דהא צבאמת היו כיונאל צכס, ורק משום דדמי צכד לז לקרן לכן משלם חייג נזק. ומכיון דקאמר רי"פ דיש מהן דלאו כיונאל צכס דחייג נזק לנזרותהווי רגל ממש ורק דמשלם חייג נזק משום דהוי כחו ולא גופו. ועיי צכא ההלכה דכחו אינו משלם אלא חייג נזק. ונייז קאמר שפיר דאף דכחו היו תולדה דגופו מי"מ אינו משלם כמותה :

ומבואר עכשיו מה שכתב הרמז"ס שם צכ"י צ' כל תולדה כצכ של חון מנזרותהווי וכו' דהווי הא דלאו כיונאל צכס. אף דאינו נוגע לדינא כלל ובריל לפסוק רק דמשלם חייג נזק. ורק דגילה לנו הרמז"ס מקור וטעם דדין לנזרותהווי משלם מן העליה משום דהא דמשלם חייג נזק אינו משום דדמי צכד לז לקרן אלא דדמי ממש לרגל וכו' תולדה דרגל לגמרי. ורק דך הוא דדין צנזרותהווי דהווי תולדה חייג כיונאל דאז לענין זכ שאינהווי משלמת ויחר מחייג נזק. וממילא אין שום ספק דמשלם מן העליה דהא משלם אהווי תשלומין משלם כצכ. רק דחלוק לענין זכ דאז משלם נזק שלם ותולדה חייג נזק :

ד) נהזור לנזרותהווי דהא דהשמיט הרמז"ס האציעא דיש בעדאה